

Fahrudin Vojić

KA RAZUMIJEVANJU ISLAMSKE UMJERENOSTI¹

Za života Poslanika, a.s., vjeru i njene propise tumačio je lično on, a za svaku novonastalu situaciju dolazila je Objava koja je direktno bila vezana za taj događaj. Dakle, institucija fetve i mudžtehida u to vrijeme bila je oličena u ličnosti Božijeg Poslanika, a.s., i nije bilo potrebe za razvojem nauke o ciljevima šerijatskih propisa, iz razlog što je Objava bila dinamična, tj. još uvijek nije bio okončan proces njenog spuštanja na Zemlju i zato što je Božiji Poslanik, a.s., tumačio i pojašnjavao vjerske propise i smisao njihovih naredbi. Međutim, nakon smrti Poslanika, a.s., i prvih generacija muslimana, javlja se potreba za ukazivanjem na razložnost šerijatskih propisa. Onog trenutka kada su islamski učenjaci osjetili da je, nakon smrti prve generacije, nastao jaz između propisa islama i stvarnog stanja u kome se nalaze muslimani, oni su počeli da ulažu stalni napor kako bi pomirili islamska učenja i stvarnost u kojoj se muslimani nalaze. Dakle, oni su započeli izučavanje nauke o šerijatskim ciljevima kako bi smanjili jaz koji je nastao zbog pogrešnog razumijevanja islamskih propisa i ciljeva njihovog propisivanja od strane Zakonodavca i kako bi islamskim učenjima vratili društvenu ulogu koja im i pripada, uzimajući pritom u obzir različite faktore koji mogu utjecati na razložnost propisa i njihovu primjenu na novonastale situacije. Nauka koja se bavi razumijevanjem šerijatskih propisa i tretira njihovu svrsishodnost predstavlja vrlo važan faktor u razumijavanju islama. S druge strane, nepoznavanje ove nauke biva uzrokom zastranjivanja u tumačenju islama i njegovih propisa, što implicira ekstremizam u oba smjera: radikalni i onaj liberalni. Koliko to može biti opasno, pokazat ćemo u narednim redovima.

¹ *Preporod*, broj 21/1079, 1. novembar 2016, str. 24.

Kada je u pitanju razumijevanje šerijatskih propisa, ciljeva i namjera Zakonodavca, postoje tri pravca ili tri škole, a svaka od njih ima svoj pogled i pravac u pristupu šerijatskim propisima i njihovom razumijevanju.

Bukvalisti

Prva od spomenutih škola zanima se za partikularne kur’ansko-hadiske tekstove i bukvalno ih razumijeva. Veliki islamski autoritet dr. Jusuf el-Karadavi naziva ih “savremenim egzegetima” i školom “novih bukvalista”¹ jer šerijatskim propisima negiraju svrsishodnost, mudrost i intenciju.

Postoji više frakcija ove škole, ali im je zajedničko to što bukvalno razumijevaju šerijatske propise. Iako su mnogi od njih iskreni u vjeri, ipak su svojim bukvalističkim i fanatičkim pristupom nanijeli ogromnu štetu islamu i muslimanima tako što su u očima nemuslimana i civiliziranog svijeta iskrivili sliku o islamu predstavljajući ga nazadnim, zaostalim i nekompaktibilnim vijeku u kojem živimo. To je najvidljivije u njihovom odnosu prema ženi, kulturi, odgoju, ekonomiji, politici, administraciji, pitanjima ljudskih sloboda i prava, međureligijskom dijalogu, a ponajviše u pitanju međunarodnih odnosa između muslimana i nemuslimana, što je posebno došlo do izražaja u posljednjih nekoliko decenija. Najgore od svega što propagira ova škola jeste to što negiraju idžtihad (obnoviteljstvo u vjeri) i smatraju da život treba, i po obliku i po načinu, ostati isti onakav kakav je bio u vrijeme naših prethodnika. Prihvatili su duh zahirijskog mezheba, uprkos tome što ga je ummet odbacio i što taj mezheb nije imao sljedbenike kao što su imali ostali mezhebi.

Ova škola ima i svoje specifičnosti po kojima je prepoznatljiva, a možemo ih svrstati u šest tačaka: bukvalno razumijevanje i tumačenje islamskih propisa, sklonost ka ekstremizmu i otežavanju, uvažavanje svog mišljenja do stepena zaslijepljenosti, žestoko oponiranje neistomišljenicima, vrijeđanje neistomišljenika koje dostiže do potvaranja

¹ Vidi: Sulejman Topoljak, *Šerijatske intencije i intencijski idžtihad* (Novi Pazar: El-Kelimeh, 2016).

za nevjerstvo, nezainteresiranost za izazivanje vjerskih, mezhepskih i drugih smutnji.¹

Slobodoumni

Druga škola sušta je suprotnost bukvalistima. Za razliku od bukvalista, koji doslovno razumijevaju šerijatske tekstove negirajući im bilo kakvu svrsishodnost i mudrost, ovi slobodoumni, kako ih naziva islamski autoritet dr. Jusuf el-Karadavi,² zanemaruju partikularne tekstove, namjerno ih zapostavljaju i vjeruju kako treba gledati samo na opće interese i generalne intencije, kao da žele u ime intencija da ponište cijelo islamsko pravo i njegovu metodologiju. To je grupa koja je, kako je opisuje dr. Karadavi, opčinjena sobom i zadržljiva Zapadom. Ne priznaje Sunnet kao izvor Šerijata. Ovakve je dr. Karadavi već odavno nazvao “robovima zapadnjačke misli”, njene desnice ili ljevice. Neki su mu sugerirali da ih nazove “učenicima zapadnjačke misli”, a on im je odgovorio da inteligentan učenik često diskutuje sa svojim profesorom i ponekad zauzima drukčiji stav i mišljenje od stava i mišljenja koje je zauzeo učitelj. Međutim, kaže dr. Karadavi, oni uzimaju sva shvaćanja svojih gospodara, kao definitivne činjenice, ne provjeravaju ih, niti raspravljaju o njima.³

I ova škola ima svoje odlike, specifičnosti i načela na koja se oslanja, a najznačajnije od njih su: neznanje u Šerijatu, smjelost na mišljenje bez znanja i slijeđenje Zapada.

Škola srednjeg puta

Treća škola jeste umjerena škola, koja slijedi srednji put i pravac kod razumijevanja šerijatskih tekstova. Ona predstavlja sredinu između dva prethodno spomenuta pravca. Ne pretjeruje kao bukvalisti, niti je nemarna poput slobodoumnih. To je pravac koji odbacuje obje krajnosti,

¹ Vidi: Muharem Štulanović, *Odgoj, obrazovanje i islamska pravna misao* (Sarajevo: Litteratus, 2013).

² Vidi: Jusuf El-Karadawi, *Smisao šerijatskih propisa* (Novi Pazar: El-Kelimeh, 2012).

³ Vidi: Sulejman Topoljak, *Šerijatske intencije i intencijski idžtihad* (Novi Pazar: El-Kelimeh, 2016), str. 136.

fanatizam i javašluk. Njen moto je kur'anski ajet: *Da ne prelazite granice u mjeranju – i pravo mjerite i na teraziji ne zakidajte.*¹

Njena umjerenost ogleda se u tome da povezuje partikularne tekstove i generalne intencije tj., partikularnosti razumijeva u svjetlu generalnosti. Ona ne pretjeruje u slijedenju bukvalnih značenja tekstova kao što čine bukvalisti, niti namjerno zanemaruje, zapostavlja i negira tekstove kao što čini škola slobodoumnih. Škola srednjeg puta vjeruje da su šerijatski propisi svrsishodni i da sadržavaju mudrosti, da njihovi efektivni uzroci imaju zadatak da štite interese ljudi, da je Allah neovisan od svjetova, a da su sva stvorenja u potrebi za Njim.

Škola srednjeg puta odlikuje se sa nekoliko idejnih i moralnih odlika i specifičnosti koje definiraju njen imidž i izdvajaju je od prethodne dvije škole: škole doslovnjaka ili bukvalista, koja posmatra partikularne tekstove odvojeno od intencija i njoj suprotne škole, koja zanemaruje partikularne tekstove Kur'ana i Sunneta i ne posvećuje im nikakve pažnje tvrdeći da se ona zanima samo za duh vjere i intencije Šerijata. Neke od odlika ove škole su: vjerovanje u šerijatsku mudrost i da ona sadrži interese ljudi, povezivanje šerijatskih tekstova i njihovih propisa jednih s drugima, umjeren pogled na sva vjerska i ovosvjetska pitanja, povezivanje tekstova sa stvarnim životom i savremenosti, zagovaranje opcije olakšanja i uzimanja onoga što je lakše ljudima, otvorenost prema svijetu, dijalog i tolerancija.²

Zaključna razmatranja

Na kraju možemo konstatirati da je sistem propisa koji se primjenjuje na različite segmente života i životne probleme dokaz da ljudski razum ima nezaobilaznu ulogu prilikom njihovog definiranja i primjene, počevši od njihova razumijevanja, izvođenja, klasifikacije i sistematizacije, pa sve do razumijevanja stanja i situacija pravnih adresata, koji su zaduženi da ih sprovedu i primijene. U tom kontekstu neophodno je još jednom istaći da su prve dvije škole pogriješile u svom pristupu Šerijatu i razumijevanju njegovih propisa, te da se ne

¹ Er-Rahman, 8-9.

² Vidi: Jusuf El-Karadawi, *Smisao šerijatskih propisa* (Novi Pazar: El-Kelimeh, 2012).

moгу uvažiti stavovi koji u potpunosti negiraju postojanje intencija u šerijatskim propisima, niti je prihvatljivo govoriti o tome da je ljudski razum slobodan u svojoj aktivnosti i inovativnosti koja se ogleda samo u prihvatanju općih interesa i mudrosti nauštrb partikularnih tekstova i normi. Zbog svega navedenog, umjereni islamski pravac i put, ili škola srednjeg puta, igra vrlo značajnu ulogu u vraćanju ummeta ka ispravnom razumijevanju islama, njegovom predstavljanju u svijetu, uređenju života muslimana i njihovom pogledu na budućnost i život općenito.